

คอลัมน์ “หอคอยส่องโลก”

ผู้จัดการรายสัปดาห์ ฉบับวันที่ 7-13 เมษายน 2540

ประวัติศาสตร์ในภาพยนตร์ (2)

รังสรรค์ ณะพรพันธุ์

เดวิด เฮล์ฟกอตต์ (David Helfgott) เป็นนักเปียโนชาวออสเตรเลีย สำเร็จการศึกษาจาก Royal College of Music ประเทศอังกฤษ และเป็นดาวรุ่งพุ่งแรงในช่วงต้นทศวรรษ 2510 แต่แล้ววิมานของนักดนตรีเอกต้องพังทลาย เมื่ออาการโรคประสาทกำเริบจนถึงขั้นมีอาการแสดงดนตรีต่อไปไม่ได้ โลกดนตรีมิได้จดจำชื่อของเขาอีกเลย จบจบปี 2539 เขากลับมาแสดงดนตรีอีกครั้งหนึ่ง หลังจากห่างเหินเวทีเป็นเวลากว่าสองทศวรรษ

ภาพยนตร์เรื่อง *Shine* ซึ่งกำกับการแสดงโดย สก็อต ฮิกส์ (Scott Hicks) แสดง 'ชีวประวัติ' ของเดวิด เฮล์ฟกอตต์ ภาพยนตร์เรื่องนี้ได้รับรางวัล *Film of the Year Award* จาก Australian Film Institute และอยู่ในข่ายการพิจารณาให้รางวัลจากสถาบันต่างๆ หลายสถาบัน ว่าจำเพาะ Academy Award หรือ Oscar *Shine* ได้รับการพิจารณาให้ได้รับรางวัลถึง 7 รางวัล รวมทั้งรางวัลภาพยนตร์ยอดเยี่ยมประจำปีด้วย แต่แล้ว *Shine* ได้รับรางวัลตุ๊กตาทองเพียงรางวัลเดียว จากการแสดงนำฝ่ายชายของเจฟฟรีย์ รัช (Geoffrey Rush) ผู้รับบทบาทเดวิด เฮล์ฟกอตต์ ก่อนหน้านั้น เจฟฟรีย์ รัช ได้รับรางวัลดารานำฝ่ายชายจากภาพยนตร์เรื่องเดียวกันนี้ จากการพิจารณาของ Guild Associations of America โดยที่ ได้รับรางวัลจาก Los Angeles Film Critics และ New York Film Critics ด้วย

แต่ *Shine* กำลังถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีส่วนบิดเบือนชีวประวัติของเดวิด เฮล์ฟ กอตต์ และปายลีเตอร์ เฮล์ฟกอตต์ผู้เป็นบิดา เพราะภาพยนตร์เรื่องนี้พยายามสื่อสารว่า เหตุที่เดวิดมีอาการโรคประสาทที่ร้ายแรง เป็นเพราะความสัมพันธ์อันตึงเครียดที่มีกับบิดา และเหตุที่ปายเตอร์ เฮล์ฟกอตต์เลี้ยงดูบุตรธิดาด้วยวิธีการอันเข้มงวด จนบางครั้งถึงกับเขียนตีอย่างทารุณ เป็นเพราะ ‘ฝันร้าย’ ที่ตราตรึงในจิตใจ อันเกิดจากทารุณกรรมที่ได้รับจากทหารเยอรมันในปฏิบัติการล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิว

การเล่าชีวประวัติของเดวิด เฮล์ฟกอตต์ ผ่านภาพยนตร์เรื่อง *Shine* ดังกล่าวข้างต้นนี้ ถูกครอบครัวยุคเฮล์ฟกอตต์กล่าวหาว่าบิดเบือนข้อเท็จจริง และทำให้ปายเตอร์ เฮล์ฟกอตต์

เสื่อมเสียชื่อเสียง ในขณะที่ภาพยนตร์เรื่องนี้อยู่ในกระบวนการสร้าง ผู้สร้างไม่เคยปรึกษาหรือตรวจสอบข้อเท็จจริงกับมารดาและพี่น้องของเดวิดเลย มาร์กาเรต เฮล์ฟกอตต์ (Margaret Helfgott) พี่สาวของเดวิดเคยขออ่านบทภาพยนตร์ แต่สก็อตต์ ฮิกส์ ผู้กำกับการแสดงไม่ยินยอม ทั้งนี้เป็นที่เข้าใจว่า ฮิกส์ตรวจสอบข้อมูลกับกิลเลียน เฮล์ฟกอตต์ (Gillian Helfgott) ภรรยาของเดวิดเท่านั้น โดยที่กิลเลียนกับพี่น้องตระกูลเฮล์ฟกอตต์ ศรศิลป์ไม่กินกัน

มาร์กาเรต เฮล์ฟกอตต์ ซึ่งอาศัยอยู่กับสามีชาวอังกฤษ ซึ่งเป็นแพทย์ในเมือง Beersheva ประเทศอิสราเอล เพิ่งมีโอกาสได้ชมภาพยนตร์เรื่อง *Shine* ในเดือนสิงหาคม 2539 ขณะกลับไปเยี่ยมมารดาในออสเตรเลีย เธอรู้สึกช็อกที่ได้เห็นภาพบิดาของเธอเขียนดีน่องชายในภาพยนตร์ หลังจากนั้น เธอได้เพียรเขียนจดหมายถึงบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ต่างๆ ในออสเตรเลียกล่าวถึงการบิดเบือนข้อเท็จจริงใน *Shine*

ตามคำบอกเล่าของมาร์กาเรต เฮล์ฟกอตต์ บิดา (Peter Helfgott) และมารดา (Rachel Helfgott) ของเธอเป็นชาวยิว อาศัยอยู่ในเมือง Treblinka ประเทศโปแลนด์ แต่บิดามารดาสามารถหนีออกจากเมืองนั้น ก่อนที่สงครามโลกครั้งที่สองจะเกิดขึ้น ทั้งสองได้เดินทางรอนแรมและอพยพไปตั้งถิ่นฐานในออสเตรเลีย แม้ว่าฮิตเลอร์และกองทัพนาซีมีเจตนาที่จะฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิว และแม้ว่าผู้คนในตระกูลเฮล์ฟกอตต์ต้องล้มตายในปฏิบัติการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้น แต่ปีเตอร์ เฮล์ฟกอตต์ไม่เคยถูกกองทัพนาซีจับ และไม่เคยถูกกระทำการทารุณกรรมที่ภาพยนตร์เรื่อง *Shine* พยายามสื่อสารว่า ทารุณกรรมที่ได้รับจากทหารนาซีทำให้ปีเตอร์กระทำการทารุณต่อเดวิด ผู้เป็นลูก จึงเป็นการบิดเบือนข้อเท็จจริง

มาร์กาเรตเล่าว่า ครอบครัวเฮล์ฟกอตต์เป็นครอบครัวที่อบอุ่น เมื่อเป็นเด็ก พ่อเป็นคนสอนให้เธอและเดวิดเล่นเปียโน จนบัดนี้เธอมีอาชีพเป็นครูสอนเปียโน เธอไม่เคยเห็นพ่อเขียนดีน่องชาย บรรยายกายในครอบครัวมีแต่ความรื่นรมย์ แต่ภาพยนตร์เรื่อง *Shine* กลับกำกับแสงให้ทึบและทึม เพื่อสร้างอารมณ์ผู้ชมให้คล้อยตามบทว่า สภาพแวดล้อมในครอบครัวมีส่วนทำให้เดวิดเป็นบ้า

มาร์กาเรตยืนยันว่า เดวิดและบิดามีความสัมพันธ์อันดี เธอไม่เคยเห็นเดวิดแสดงความขมขื่นเกี่ยวกับบิดา ปมเงื่อนที่สร้างปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างคนทั้งสองเกิดขึ้นเมื่อไอแซก สเติร์น (Isaac Stern) นักไวโอลินนามอุโฆษ ชักชวนให้เดวิดไปสหรัฐอเมริกา โดยสัญญาว่าจะหาทุนการศึกษาให้ เพราะเล็งเห็นอัจฉริยภาพทางด้านดนตรีของเดวิด เดวิดเองต้องการผจญภัยในโลกดนตรี แต่บิดาเห็นว่า เดวิดยังเด็กเกินไป เพราะเวลานั้นเดวิดอายุเพียง 14 ปีเท่านั้น ภาพยนตร์เรื่อง *Shine* พยายามแสดงให้เห็นว่า ความอัจฉริยภาพอันเกิดจากความ

กริ่งเกรงว่า ลูกจะได้ดีกว่าพ่อ ทำให้ปีเตอร์ขัดขวางการเดินทางของเดวิด ทั้งพยายามสื่อสารว่า เมื่อเดวิดเดินทางไปประเทศอังกฤษ ความสัมพันธ์ที่มีกับครอบครัวก็ขาดสะบั้นลง

มาร์กาเรตเล่าว่า ตลอดระยะเวลาที่อยู่ในประเทศอังกฤษ เดวิดมีเจตนาติดต่อกับครอบครัวโดยตลอด โดยที่มีการตอบจดหมายซึ่งกันและกัน ต้นฉบับจดหมายบางส่วน เลสลีย์ เฮล์ฟกอตต์ (Leslie Helfgott) น้องชายเป็นผู้เก็บรักษาไว้ โดยที่กิลเลียน เฮล์ฟกอตต์ ได้ให้ ทนายติดต่อขอจดหมายเหล่านี้คืน

ภาพยนตร์เรื่อง *Shine* พยายามสื่อสารว่า ความยากของ Piano Concerto No.3 ของ Rachmaninov มีส่วนทำให้เดวิดมีอาการโรคประสาทกำเริบในขณะที่กำลังเดี่ยวเปียโน เพลงนี้ในการแสดงในประเทศอังกฤษปี 2512 แต่สำหรับสมาชิกในครอบครัวเฮล์ฟกอตต์ Piano Concerto No.3 ของ Rachmaninov มีชื่อ 'ของยาก' สำหรับเดวิด เพราะเดวิดเคยแสดงการเดี่ยวเปียโนเพลงนี้ในปี 2507 มาก่อนแล้ว ทั้งในเมืองเพิร์ธ (Perth) และนครเมลเบิร์น (Melbourne) ประเทศออสเตรเลีย

ตามทัศนะของสมาชิกในครอบครัวเฮล์ฟกอตต์ อาการโรคประสาทของเดวิดเป็นผลจากกรรมพันธุ์มากกว่าอื่นใด ฮันนาห์ (Hannah) น้องสาวก็ป่วยเป็นโรคนี้ ซึ่งภาพยนตร์มิได้กล่าวถึง นอกจากนี้ อาการโรคประสาทกำเริบอย่างรุนแรง มิได้เกิดขึ้นในขณะที่เดวิดแสดง Piano Concerto No.3 ของ Rachmaninov หากแต่เกิดขึ้นภายหลังจากที่เดวิดแต่งงานกับ แคลร์ แพปป์ (Clare Papp) หญิงหม้ายชาวฮังการีเชื้อสายยิวในปี 2514 อาการป่วยรุนแรงถึงขั้นต้องเข้าโรงพยาบาล และหย่าร้างจากภรรยา เมื่อออกจากโรงพยาบาล เดวิดเดินทางกลับออสเตรเลีย และอาศัยอยู่กับบิดามารดา โดยต้องเลิกแสดงดนตรี ตลอดช่วงเวลาดังกล่าวนี้นักบิดามารดาเป็นผู้ดูแลสุขภาพจิตของเดวิด ภายหลังจากที่ปีเตอร์ เฮล์ฟกอตต์ถึงแก่กรรมในปี 2518 เดวิดเขียนจดหมายถึงเซอร์คีธ ฟอล์กเนอร์ (Sir Keith Faulkner) ผู้อำนวยการ Royal College of Music ว่า พ่อเป็น super human-being

เมื่อ *Shine* ออกฉายในออสเตรเลียแล้ว มาร์กาเรตและเลสลีย์ เฮล์ฟกอตต์ ติดต่อบริษัทสก็อต อีจิส ผู้กำกับกับการแสดงให้พิมพ์ข้อความในตอนต้นของภาพยนตร์ว่า เรื่องราวในภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นเรื่องแต่ง แต่อีจิสกลับนำไปแสดงตอนท้ายสุดของภาพยนตร์ต่อท้ายรายชื่อดาราร่วมการผลิต ไม่มีใครได้เห็นข้อความนี้ เพราะทุกคนลุกออกจากโรงภาพยนตร์เมื่อภาพยนตร์ฉายจบเรื่องแล้ว สิ่งที่ติดตามตรึงใจผู้ชม ก็คือ ความน่าสงสารในชะตากรรมของ

เดวิด เฮล์ฟกอตต์ และความขยะเขยงในความทารุณโหดร้ายของปีเตอร์ผู้เป็นพ่อ ไม่มีผู้ชมภาพยนตร์คนใดใส่ใจติดตามตรวจสอบว่า ภาพยนตร์นำเสนอเรื่องราวตรงต่อข้อเท็จจริงหรือไม่

ภาพยนตร์มีใช้งานวิชาการที่ใช้อ้างอิง หากแต่เป็นงานศิลปะที่สื่อสารบางสิ่งบางอย่างต่อผู้ชม กระนั้นก็ตาม การสร้างภาพยนตร์ที่เล่าเรื่องราวในประวัติศาสตร์จำเป็นต้องตรวจสอบข้อมูลและข้อเท็จจริง มิฉะนั้นภาพยนตร์ที่สร้างจะมีผลบิดเบือนประวัติศาสตร์ และสร้างความรู้และความเข้าใจผิดแก่ผู้ชมอย่างมหันต์ แม้ว่าภาพยนตร์ประวัติศาสตร์มีใช้หนังสือประวัติศาสตร์ และมีใช้ภาพยนตร์สารคดีประเภทที่เรียกว่า Documentary แต่ภาพยนตร์ประวัติศาสตร์ไม่ควรนำเสนอเรื่องราวที่ไม่ตรงต่อข้อเท็จจริง หากผู้อำนวยการสร้างไม่ใส่ใจต่อข้อมูลและข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์ก็ไม่ควรตีตราภาพยนตร์ที่สร้างว่าเป็น ‘ภาพยนตร์ประวัติศาสตร์’ มหันตภัยอันเกิดจากการบิดเบือนประวัติศาสตร์จะได้ไม่เกิดขึ้น

ถ้าฟังแต่การสร้างภาพยนตร์ที่มีได้เล่าเรื่องราวในประวัติศาสตร์ก็เป็นเรื่องยากอยู่แล้ว การนำวรรณกรรมอมตะมาสร้างภาพยนตร์มักจะมีข้อวิพากษ์วิจารณ์ว่า ผู้อำนวยการสร้างและผู้เขียนบทภาพยนตร์มิได้แสดงความคารวะผู้แต่งดั้งเดิม ในยามที่มีการแต่งเติมบทภาพยนตร์ จนมีฉากและเนื้อเรื่องแตกต่างจากต้นฉบับเดิม ขอให้ดูตัวอย่างภาพยนตร์การ์ตูนเรื่อง *The Hunchback of Notre-Dame* (1996) ของ Walt Disney ซึ่งดัดแปลงเนื้อเรื่องจนแตกต่างไปจากต้นฉบับเดิม *Notre-Dame de Paris* (1831) ของ Victor Marie Hugo (1802-1885) เป็นอันมาก

อุตสาหกรรมภาพยนตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฮอลลีวูด มีบทบาทในการบู๊บู๊ยำวรรณกรรมอมตะมากมายนัก ไม่จำเพาะแต่ *Notre-Dame de Paris* (1831) ด้วยเหตุที่ลิขสิทธิ์วรรณกรรมเหล่านี้สิ้นอายุ การบู๊บู๊ยำกระทำได้โดยง่าย ในกรณีที่ลิขสิทธิ์ยังไม่สิ้นอายุ ผู้แต่งหรือเจ้าของลิขสิทธิ์อาจยินยอมให้นำนวนิยายของตนไปสร้างภาพยนตร์ โดยไม่สนใจว่าจะมีการดัดแปลงบทภาพยนตร์หรือไม่อย่างไร แต่บางคนอาจทำสัญญาให้เข้าช่วงลิขสิทธิ์ โดยมีเงื่อนไขว่า บทภาพยนตร์ที่จะนำไปสร้างนั้นต้องได้รับความยินยอมเห็นชอบจากผู้แต่งดั้งเดิม

ด้วยเหตุที่การดัดแปลงบทภาพยนตร์เป็นเรื่องปกติวิสัยในการสร้างภาพยนตร์ การสร้างภาพยนตร์ประวัติศาสตร์ให้ตรงต่อข้อเท็จจริงจึงเป็นเรื่องยากยิ่ง ผู้เขียนบทอาจเห็นความจำเป็นในการแต่งเติมฉากและแต่งเติมเนื้อเรื่อง เพื่อปูอารมณ์ของผู้ชมไปสู่สารที่ภาพยนตร์ต้องการสื่อ ภาพยนตร์ประวัติศาสตร์จึงต้องมีบทที่ ‘อิงนิยาย’ อยู่เสมอ ด้วยเหตุดังนี้ ภาพยนตร์ประวัติศาสตร์มีอาจนำเสนอเรื่องราวที่เป็น true history ได้ หากเป็นได้แต่เพียง fictionalised history กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นประวัติศาสตร์ที่ ‘อิงนิยาย’ ยิ่งภาพยนตร์ที่เล่าเรื่องราวใน

ประวัติศาสตร์ดัดคำบรรพ์มากเพียงใด (ดังเช่นอียิปต์ กรีก และโรมัน) ลักษณะ fictionalised history ในภาพยนตร์ยังมีมากเพียงนั้น เพราะไม่มีใครรู้แน่ชัดเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ ความรู้สึกนึกคิด จารีตธรรมเนียมประเพณี และบรรยากาศในสังคม

ภาพยนตร์ประวัติบุคคล โดยพื้นฐานไม่แตกต่างจากภาพยนตร์ประวัติศาสตร์ เพราะมักจะถูกวิพากษ์วิจารณ์ในประเด็นความตรงต่อข้อเท็จจริง หากเป็นบุคคลสำคัญ ซึ่งมีผู้ศึกษาประวัติอย่างลึกซึ้งย่อมมีความรู้ที่ลงตัวอยู่ชุดหนึ่ง การสร้างภาพยนตร์ชีวประวัติบุคคล ซึ่งมีเนื้อหาเบี่ยงเบนจากความรู้ชุดที่ลงตัวดังกล่าวแล้วย่อมง่ายที่จะถูกวิจารณ์ *JFK* (1991) และ *Nixon* (1996) ของโอลิเวอร์ สโตน (Oliver Stone) นับเป็นตัวอย่างของภาพยนตร์ประเภทนี้ ในเมื่อเรื่องราวของจอห์น เอฟ. เคนเนดี และริชาร์ด นิกสัน มีผู้ศึกษาวิจัยเป็นอันมาก

แต่ *Shine* (1996) แตกต่างจาก *JFK* (1991) และ *Nixon* (1996) เพราะเดวิด เฮล์ฟกอตต์ไม่เป็นที่รู้จักของสาธารณชน และไม่มีความรู้ชุดที่ลงตัวเกี่ยวกับเดวิด เฮล์ฟกอตต์ ต่างจากเคนเนดีและนิกสัน เมื่อ *Shine* (1996) ออกฉายจึงไม่มีใครตั้งคำถามว่า *Shine* (1996) บิดเบือนข้อเท็จจริงหรือไม่ จะมีก็แต่สมาชิกในตระกูลเฮล์ฟกอตต์ ที่ออกมาตีโพยตีพายเกี่ยวกับเรื่องนี้ มิหนำซ้ำ *Shine* (1996) ยังโฆษณาตามหน้าหนังสือพิมพ์ว่า 'Shine is an utterly extraordinary true story' อีกด้วย ทั้งที่เฮล์ฟกอตต์ ยักยอกยอมรับว่ามีการแต่งเติมเนื้อเรื่องให้ต่างไปจากชีวิตจริง

ผู้ชมภาพยนตร์จักต้องเรียนรู้ว่า ภาพยนตร์ประวัติศาสตร์หรือประวัติบุคคล ไม่สามารถสื่อข้อเท็จจริงได้ครบถ้วน จงอย่าเชื่อ 'ประวัติศาสตร์' ที่ปรากฏในภาพยนตร์ 'ความเป็นนวนิยาย' ของภาพยนตร์ทำให้ภาพยนตร์ประวัติศาสตร์ต้องเบี่ยงเบนจากข้อเท็จจริง หรือบางครั้งบิดเบือนข้อเท็จจริง

ด้วยเหตุที่ปุถุชนมีแนวโน้มที่จะเชื่อภาพที่เห็นด้วยตาของตนเอง ผู้อำนวยการสร้างภาพยนตร์ประวัติศาสตร์หรือประวัติบุคคล ควรจะเตือนผู้ชมตั้งแต่ต้นว่า จงอย่าเชื่อเนื้อหาในภาพยนตร์ เพราะเป็นประวัติศาสตร์ที่อิงนิยาย การเตือนเช่นนี้จะช่วยลดความเข้าใจผิดและความเสียหายที่จะเกิดขึ้นได้มาก

หมายเหตุ ตอนที่หนึ่งของบทความชื่อเดียวกันนี้ ตีพิมพ์ใน *ผู้จัดการรายวัน* ฉบับวันที่ 26 เมษายน 2539